

Vajdasági történetek az 1940-es évek eseményeiről

Papp Árpád (szerk.): *Igaz történetek Mindenkeföldjéről. Vajdaság/Délvidék. I. (1941–1944), II. (1944–1984)*. Zenta, Vajdasági Magyar Művelődési Intézet. 2016. I. 624 old., II. 558 old.

Közismert műfaj történeti adat, hogy megfontolt előzetes gyűjtések (Dobos Ilona, Nagy Olga) után Réthey Prikkel Miklós 1991-ben jelentette meg az igaz történetekről szóló műfajmonográfiát (*Az igaz történet. Szöveg, műfaj, módszer és valóság generatív kapcsolata az élő elbeszélésben. Ontológiai megközelítés*. Debrecen 1991). A szerző az egy településen, Akasztón elvégzett gyűjtés alapján az igaz vagy igaznak vélt történet előadásának vitális, kommunikációs, oktató-nevelő funkcióját nevezte meg. A kanonizáció előzményei közé tartozott Küllös Imolának az az összegző tanulmánya is, amely az élmény- és igaz történeteket az élettörténetekkel is összefüggésbe hozta. „Sokat vitatott és manapság sem egyértelműen eldöntött kérdés az igaz történetek, különösen pedig az egyéni elbeszélések folklórművészet volta” – írta a szerző (*Igaz történet, élettörténet, önéletrajz*. In: Vargyas Lajos főszerk.: *Magyar Néprajz V. Magyar népköltészet*. Akadémiai Kiadó, Bp. 1988. 251–266.). A kérdés megválaszolására azóta sem került sor, igaz, ezzel kapcsolatos igény sem merült fel. S bár több megalapozó kísérlet vonatkozik a történet narratológiai értelmezésére, amely értelmezés a narráció referenciális értéke mellett egyéb funkcióit is hangsúlyozza, a köztudatban naiv, szubjektív, személyes történelemként él, ambivalens megítélésben.

A narratívumok e funkcióját hangsúlyozza Papp Árpád, amikor a kötet címében az összetett szót jelzős szerkezetű alakítja vissza. A kötet 624 + 558 lap terjedelemben 28 település közel másfélszáz lakójának interjúhelyzetben felidézett emlékeit tartalmazza. A beszélgetéseket 2009–2012 között 21 kutató rögzítette. Az anyagot szerkesztette és bevezette Papp Árpád. A tematikus tömbök

a következők: Az impériumváltás első éve (A bevonulás emlékezete, Sajkásvidék – a razzia és előzményei, Szimbolikus térfoglalás), Mindennapi élet a magyar közigazgatás alatt (Csalódás, inség, Csendőrök, Levente, Iskola, Az ellentétek gyökerei, Dobrovoljacok, Bukovinai székelyek, Sztapár, a szomszédos település, Zsidók, A németek sorsa), Fegyverben (Katonaelet, Hadifogság, A kupuszinai repilétér, A Vörös Hadsereg, A katonatiszt, A katon, Cserék és lopások, Erőszakolások és azok elkerülése, Átkelés a Dunán, Kényszermunka), Újabb impériumváltás (Petőfi brigád, Táncmulatság Kupuszinán), A megtorlás (Szabadka és környéke, Nyugat-Bácska, a sztapári partizánok, a Krónicspalota, Tisza mente, Bánát, Sajkásvidék – gyűjtőtáborok, a papok sorsa, Német láger), (Nem) mindennapi élet a második világháború után (Államosítás, vagyonek Kobzás, Földosztás, Beszolgáltatás és jegyrendszer, A hatalom helyi kiszolgálói, Kolonisták, Tito és Sztálin, Az új rendszer kiszolgálói), Hét történet. A kellő türelemmel és sok empátiával összegyűjtött, szakszerűen gondozott hatalmas szövegtömböt a gyűjtők leválasztják a beszédhelyzetről, a szövegvizsgálat és a második világháborút követő feszült időszak eseményeinek irányába kanalizálva a további kutatást. A kötetet Landgraf Ildikó helyezi el a rangos tudománytörténeti kontextusba. Míg a történész a történetek referenciális hozadékát fürkészi, a folklórkutató a történelemről mesélő emberre, viselkedésére figyel. A gyűjtemény – és az alapját képező történetmondás – jelentőségét a következőképpen jelöli ki: „Remélhetőleg a kötet is jelentősen hozzájárul majd, hogy a vajdasági magyarság »kibeszélje« magából azt a fájdalmat, amit az 1944-es hatalomváltás jelentett, ami a közösséget a kollektív bűnösség jegyével bélyegezte

Keszeg Vilmos (1957) – néprajzkutató, egyetemi tanár, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár, vkeszevgv@gmail.com

meg. A személyes és közösségi tragédiák szavakba öntésével, az átélt borzalmak, igazságtalanságok tisztázásával van mód arra, hogy gyűlölet nélkül lehessen beszélni a vajdasági magyarság és a velük együtt élő nemzeti közösségek közelmúltjáról, közös történelméről.” Az eseményekben részt vevők

generációjának s ezzel együtt a kommunikatív emlékezet visszavonulását követően ez a kötet írja át az individuális/kollektív szájhagyományt a kulturális, szervezeten fenntartott emlékezet regiszterébe.

Keszeg Vilmos